

Астанова С.У.

**АЯЛДАРДЫН ИШКЕРДИГИН ӨНҮКТҮРҮҮГӨ РЕГИОНАЛДЫК
ДЕНГЭЭЛДЕ КОЛДОО КӨРСӨТҮҮНҮН МЕХАНИЗМДЕРИ**

Астанова С.У.

**МЕХАНИЗМЫ СОДЕЙСТВИЯ РАЗВИТИЮ ЖЕНСКОГО
ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА НА РЕГИОНАЛЬНОМ УРОВНЕ**

S.U. Astanova

**MECHANISMS OF PROMOTION THE DEVELOPMENT OF WOMEN'S
ENTREPRENEURSHIP AT THE REGIONAL LEVEL**

УДК: 338.1 (043.3)

Макалада Ош облусундагы аялдардын ишкердигинин учурдагы абалынын анализи жасалды. Регионалдык деңгээлде аялдар ишкердигин өнүктүрүүгө көмөктөшүү зарылдыгы негизделди жана бул багытта иш-чаралар сунуш кылынды.

Негизги сөздөр: аялдар ишкердиги, социалдык багыттуу ишкердик, аялдар ишкердигин өнүктүрүүгө көмөктөшүү саясаты, Регионалдык аялдар ишкердигине колдоо көрсөтүү фонду.

В статье проведен анализ современного состояния женского предпринимательства в Ошской области. Обоснована необходимость формирования политики содействия развитию женского предпринимательства и предложены меры в данном направлении.

Ключевые слова: женское предпринимательство, социально-ориентированное предпринимательство, политика содействия женскому предпринимательству, Региональный фонд поддержки женского предпринимательства.

The article analyzes the modern state of women's entrepreneurship in the Osh region. The necessity of forming policy promotion the development of women's entrepreneurship is grounded and proposed measures in this direction.

Key words: women's entrepreneurship, socially-oriented entrepreneurship, the policy of promoting women's entrepreneurship, the Regional Fund for Support of Women's Entrepreneurship.

Аялдардын иш менен камсыз болуусу жана ишкердик ишмердүүлүгү бардык өлкөлөрдө экономиканын өсүшүндө чоң мааниге ээ. Биздин оюбузча, бүгүнкү күндө аялдарды иш менен камсыз кылуу көйгөйүн чечүүнүн эң иштиктүү жолу болуп социалдык багыттуу ишкердикти өнүктүрүү жана аялдарды чакан бизнес чөйрөсүнө тартууга мамлекеттик жана жергиликтүү деңгээлде колдоо көрсөтүү эсептелет.

Аялдардын ишкердиги учурда эркектердикине караганда бир топ артта калууда. Муну объективдүү себептер менен, мисалы, аялдардын физиологиялык түзүлүшү, үй-тиричилик маселелери менен алектениши жана башка себептер менен түшүндүрүүгө болот. Анткен менен аялдардын ишкердигин өнүктүрүү үчүн мүмкүнчүлүктөр көп экендигин белгилей кетүү зарыл. Аялдардын ишкердигин жолго коюуда регионалдык факторлор чоң роль ойнойт. Аялдар ишкерди-

гин уюштурууда ишкердиктин аялдарга таандык өзгөчөлүктөрүн аныктоо зарыл, анткени аларды эске алуу менен гана ишкердиктин натыйжалуулугун камсыздоого болот.

Аялдардын ишкердик чөйрөсүнө таасирин тийгизген ички жана тышкы факторлорду бөлүп кароо зарыл. Аялдар ишкердигин уюштуруу чөйрөсүнө мүнөздүү кыйынчылыктарга биздин пикирибизде төмөнкүлөр кирет:

- мамлекеттик деңгээлде аялдар ишкердүүлүгүн колдоочу атайын түзүмдөрдүн жоктугу;
- бул багытта атайын мамлекеттик жана аймактык программалардын дээрлик жоктугу;
- аялдардын ишкердүүлүгүн колдоо жатында укуктук нормалардын иштелип чыкпагандыгы;
- чакан ишкердиктеги тобокелчиликтин бийик деңгээли жана рыноктогу турукусуздук шарттар;
- тышкы экономикалык шарттарга болгон өзгөчө сезгичтик, насыя алуудагы кыйынчылыктар;
- чакан жана орто бизнеске аймактык жана локалдык шарттардын терс таасирлери;
- дискриминациялык жана социалдык элементтердин басымдуулугу.

Ош облусунун иш менен камсыз кылуу чөйрөсүнүн анализи рынок экономикасынын калыптанышы аялдардын социалдык-экономикалык жана жеке абалын начарлатып, иш менен камсыз кылуу чөйрөсүндөгү гендердик тең салмактуу көйгөйүн курчутту деп жыйынтык чыгарууга болот.

Статистикалык маалыматтарга таянсак, акыркы жылдары Ош облусунда экономиканын тармактарында жалпы иш менен камсыз болгон аялдардын үлүшү орто эсеп менен 41,4% түзөт. Өндүрүш, транспорт жана байланышта аялдардын иш менен камсыз болуу деңгээлинин төмөндөшү, ал эми кыймылсыз мүлк менен операцияларды аткарууда, ижарага берүү жана керектөөчүлөргө кызмат көрсөтүүдө иш менен камсыз болгон аялдардын үлүшүнүн көбөйүшү байкалат, бул аялдардын ишкердиктин ушул түрүн өнүктүрүүгө кызыгуусу артканын көрсөтөт.

Аялдар ишкердигинин учурдагы абалын биринчи кезекте ишкерлердин саны менен мүнөздөөгө болот (1-таблица).

Кыргыз Республикасындагы жана Ош облусундагы ишкерлердин саны, 2016-жылдын 1-январына карата, (адам)

	Жетекчилердин саны (юридикалык жактар)						Жеке ишкерлер		Дыйкан (фермер) чарбалардын жетекчилери	
	Ири		Орто		Чакан					
	Саны	Үлүшү, %	Саны	Үлүшү, %	Саны	Үлүшү, %	Саны	Үлүшү, %	Саны	Үлүшү, %
Кыргыз Республикасы										
Аялдар	539	30,0	1283	34,4	6011	29,4	94987	34,3	50530	17,6
Эркектер	1255	70,0	2452	65,6	14403	70,6	181753	65,7	236792	82,4
Ош облусу										
Аялдар	57	36,3	189	34,7	524	28,7	16323	27,6	14430	20,7
Эркектер	100	63,7	356	65,3	1302	71,3	42817	72,4	55230	79,3

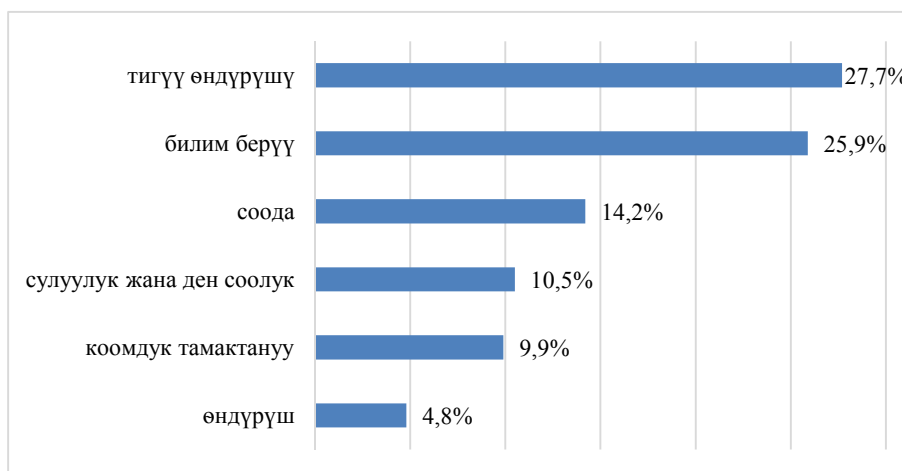
Булагы: УСК «Кыргыз Республикасындагы аялдар жана эркектер» жыйнагы, 2015-ж.

Таблицадан көрүнүп тургандай, ишкер-эркектердин саны ишкер-аялдардын санына салыштырмалуу 1,5 эсе көп, анткени аялдардын экономикалык активдүүлүгүнүн деңгээли эркектердикинен 1,5 эсе төмөн. Мындай көрүнүш республика боюнча да, Ош облусу боюнча да бизнестин бардык формаларында (чакан, орто, ири ишканаларда) байкалат.

Акыркы мезгилде социалдык тармактарда, башкача айтканда билим берүүдө, саламаттыкты сактоодо

жеке менчик мекемелер, окуу жайлар пайда болуп, аларды аялдардын башкаруу тенденциясы күчөгөнүн белгилей кетүү зарыл.

Аялдардын ишкердигин өркүндөтүү үчүн ылайыктуу тармактарды аныктоо максатында социологиялык сурамжылоо жүргүзүп, анын натыйжасында жана массалык маалымат каражаттарынын анализинин негизинде аялдар ишкердигинин тармактар боюнча рейтингин түздүк (1-чийме).



1-чийме. Аялдар бизнесинин чөйрөлөрүнүн рейтинги.

Булагы: автор тарабынан түзүлдү.

Көрүнүп тургандай, аялдар ишкердигинин эң ийгиликтүү тармактарынын катарына тигүү өндүрүшү, билим берүү жана соода тармактары кирди. Биздин изилдөөлөргө ылайык, аялдардын ишкердигинин жогорудагы рейтингги айыл жерлерине да туура келет. Анткени учурда айыл жерлеринде аялдар тарабынан айыл-чарбасы менен байланышпаган ишкердиктин түрлөрү (кол-өнөрчүлүк, кайра иштетүү, социалдык тармактагы жумуштар ж.б.) динамикалык өсүүгө ээ.

Аялдардын ишкердигинин өнүктүрүү үчүн аялдар ишкердигинин өнүгүүсүнө мамлекеттик жана регионалдык колдоо көрсөтүү; региондогу аялдар иш-

кердигинин алгылыктуу багыттарын аныктоо; регионалдык өнүгүү фондун түзүү аркылуу аялдардын ишкердигинин өсүүсүн моделдештирүү талап кылынат.

Аялдардын ишкердик чөйрөсүн өнүктүрүү үчүн эң оболу алардын интеллектуалдык деңгээлин жогорулатып, ишкердик ыкмаларын үйрөтүү керек. Бул багытта биринчи кезекте мамлекет тарабынан колдоо көрсөтүү талап кылынат. Республикада жана региондо аялдар ишкердигин өнүктүрүүгө колдоо көрсөтүү чакан ишкердикке мамлекеттик колдоо көрсөтүү программаларынын алкагында жүргүзүлөт. Учурда

аялдар ишкердигин өнүктүрүүнү жөнгө салган мыйзам нормаларынын жоктугу аны калыптандырууга өз кедергисин тийгизип келет.

Аялдардын ишкердигин күчөтүү жер-жерлерде конкреттүү иш-чараларды жүргүзүүнү талап кылат. Тилекке каршы, азыркы мезгилде Ош облусунда аялдардын ишкердигин активдештирүү маселеси максаттуу түрдө каралбайт.

Мамлекет тарабынан аялдардын ишкердигин өнүктүрүү максатында аялдарды ишкердикке үйрөтүү, аялдар ишкердигин массалык маалымат каражаттарында кеңири пропагандалоо, жергиликтүү жана мамлекеттик органдар тарабынан каржылык жана моралдык колдоо көрсөтүү (мисалы, жеңилдетилген насыяларды берүү), ишкердиктин кээ бир түрлөрүнө салыктык жеңилдиктерди берүү (мисалы, аялдардын ишкердигине таандык ишканаларды алгачкы бир же эки жылга салыктардан бошотуу, ал эми айрым чөйрөлөрдө салык ставкаларынын өлчөмүн азайтуу), инвестициялык жагымдуу шарттарды түзүү максатка ылайык.

Ишкердикке колдоо көрсөтүү чараларынын ичинен аялдарды ишкердикке үйрөтүү маселеси актуалдуу деп ойлойбуз.

Аялдардын ишкердигин өнүктүрүүдө региондордун өзгөчөлүктөрүн эске алуу менен, аймактарда аялдардын ишкердигин өркүндөтүүнүн алгылыктуу багыттарын аныктоого аракет жасадык. Алардын ичинен эң негизгилери деп региондогу ишкердик потенциалын кеңири колдонуу, жергиликтүү шарттарга ылайыкташкан чакан жана орто бизнести, өзгөчө кол өнөрчүлүк багытында бизнести өркүндөтүү, үй-бүлөлүк бизнести легалдаштыруу, аялдардын ишкердик ассоциацияларын, коомдорун жана башка уюмдарын эсептейбиз.

Региондогу аялдардын ишкердигин өнүктүрүүнү системалык шартта карап чыгып эки жыйынтыкка келдик. Мунун биринчиси, атайын регионалдык фонд түзүү аркылуу аялдар ишкердигин өнүктүрүү, экинчиден ар түрдүү мотивациянын негизинде ишкердикти өнүктүрүүнүн моделин түзүү. Аялдардын ишкердигин өнүктүрүүдө каржы булактарынын маанилүүлүгүн эске алуу менен Аялдар ишкердигин өнүктүрүү фондун түзүүнү сунуштайбыз. Биз түзүүнү сунуш кылган Аялдар ишкердигине колдоо көрсөтүү фонду бардык каалоочулар үчүн жеткиликтүү болууга тийиш, башкача айтканда маалыматтык, юридикалык, финансылык колдоо көрсөтүү шарттары жөнүндө маалымат кеңири таркатылышы керек. Фонддун ишинин натыйжалуулугу аялдар жетектеген чакан ишканаларды калыптандыруунун, жандандыруунун жана өнүктүрүүнүн темптеринин жогорулашы менен аныкталат.

Маалыматтык борбор окуу жайлар, мамлекеттик иш менен камсыз кылуу кызматы, коммерциялык эмгек биржалары, жаштар эмгек биржалары, чакан ишкердикке колдоо көрсөтүүнү ишке ашырган башка уюмдар менен өз ара мамиле түзүүсү керек. Мындай келишим эки тарапка тең ыңгайлуу болушу мүмкүн,

анткени борбор иш берүүчүлөр, мамлекеттик органдар, коммерциялык түзүмдөр үчүн пайдалуу маалыматтарды бере алат. Бардык каалоочу ишкерлер болочок өнөктөштөрүн жана керектөөчүлөрүн табуу үчүн маалыматтар банкына өзүнүн ишканасы жана продукциясы жөнүндө маалыматтарды кийирүү мүмкүнчүлүгүнө ээ болушу керек.

Аялдар ишкердигине колдоо көрсөтүү фондун төмөнкү жол менен каржылоо сунуш кылынат: биринчи жылы Фонддун иши мамлекеттик каражаттардын эсебинен камсыздалат, экинчи жылдан тартып Фонддун иши өзүн-өзү акташы керек. Өнүккөн өлкөлөрдө колдонулган каржылоо системасын колдонуу максатка ылайык: каржылоонун 50% мамлекеттик салымдардын эсебинен, 50% - ишкерлердин жана ар кандай демөөрчүлөрдүн, мисалы, кызыкдар болгон каржы өнөр-жай топторунун эсебинен жүрөт.

Каржылоо булактарын эффективдүү пайдаланууну камсыз кылуу негизги көйгөй болуп саналат. Ал үчүн Фонддун ишин уюштуруучулар тарабынан көзөмөлдөө эле эмес, анын ишинин кайтарымдуулугун камсыз кылуу, Фонддун жана Ош облусундагы чакан ишкердикке колдоо көрсөтүү инфраструктурасынын башка ишканаларынын ишмердүүлүгүнүн салыштырмалуу эффективдүүлүгүн аныктоо талап кылынат.

Маалыматтык борбор окуу жайлар, мамлекеттик иш менен камсыз кылуу кызматы, коммерциялык эмгек биржалары, жаштар эмгек биржалары, чакан ишкердикке колдоо көрсөтүүнү ишке ашырган башка уюмдар менен өз ара мамиле түзүүсү керек. Мындай келишим эки тарапка тең ыңгайлуу болушу мүмкүн, анткени борбор иш берүүчүлөр, мамлекеттик органдар, коммерциялык түзүмдөр үчүн пайдалуу маалыматтарды бере алат. Бардык каалоочу ишкерлер болочок өнөктөштөрүн жана керектөөчүлөрүн табуу үчүн маалыматтар банкына өзүнүн ишканасы жана продукциясы жөнүндө маалыматтарды кийирүү мүмкүнчүлүгүнө ээ болушу керек.

Аялдар ишкердигине колдоо көрсөтүү фондун төмөнкү жол менен каржылоо сунуш кылынат: биринчи жылы Фонддун иши мамлекеттик каражаттардын эсебинен камсыздалат, экинчи жылдан тартып Фонддун иши өзүн-өзү акташы керек. Өнүккөн өлкөлөрдө колдонулган каржылоо системасын колдонуу максатка ылайык: каржылоонун 50% мамлекеттик салымдардын эсебинен, 50% - ишкерлердин жана ар кандай демөөрчүлөрдүн, мисалы, кызыкдар болгон каржы өнөр-жай топторунун эсебинен жүрөт.

Каржылоо булактарын эффективдүү пайдаланууну камсыз кылуу негизги көйгөй болуп саналат. Ал үчүн Фонддун ишин уюштуруучулар тарабынан көзөмөлдөө эле эмес, анын ишинин кайтарымдуулугун камсыз кылуу, Фонддун жана Ош облусундагы чакан ишкердикке колдоо көрсөтүү инфраструктурасынын башка ишканаларынын ишмердүүлүгүнүн салыштырмалуу эффективдүүлүгүн аныктоо талап кылынат. Анткен менен мындай баалоо олуттуу көйгөй

жаратаарын белгилей кетүү зарыл. Мындай кызматтар чөйрөсүндө натыйжаны өлчөөдө кыйынчылыктар болушу мүмкүн, ошондой эле натыйжалуулукту баалоонун убакыт менен байланышкан жеке көйгөйлөрү келип чыгат.

Мындан тышкары, гендердик статистиканы кеңейтүү, ишкер-аялдардын ишин тартипке салуу жана жакшыртуу максатында чакан ишкердиктин жыныс белгиси боюнча өнүгүшү тууралуу маалымат алуу жагын караштыруу, КР Улуттук статистикасына жана Ош облусунун облустук статистикасына аялдар жетектеген ишканалардын ишмердүүлүгүн чагылдырган кошумча бөлүмдү кийирүү максатка ылайык. Анткени аялдар ишкердигинин темптери жөнүндө расмий маалыматтардын жоктугу ага максаттуу колдоо көрсөтүү мүмкүнчүлүгүн азайтат.

Адабияттар:

1. Кыргыз Республикасынын аялдары жана эркектери: Статистикалык жыйнак. - Бишкек: КР Улуттук статистика комитети, 2016.
2. Кыргыз Республикасындагы чакан жана орто ишкердик: Статистикалык жыйнак. - Бишкек: КР Улуттук статистика комитети, 2016.
3. Морозов В.А. Женское предпринимательство как основа развития малого бизнеса. Российское предпринимательство. - №3, 2013
4. Женское предпринимательство в Республике Казахстан: проблемы и пути их решения. Министерство экономического развития и торговли Республики Казахстан, 2017.

Рецензент: к.э.н., доцент Зикираев М.Т.
